

ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Рижко

<https://orcid.org/0000-0002-3049-1483>,

Світлана Гвоздій

<https://orcid.org/0000-0002-8208-2972>

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

У статті розглянуто актуальність вивчення питань цивільної безпеки у закладах вищої освіти України в умовах воєнного стану. Проаналізовано основні виклики, з якими стикається освітня система під час війни, зокрема загрози для життя і здоров'я учасників освітнього процесу, руйнування інфраструктури та необхідність адаптації освітніх програм до сучасних безпекових ризиків. Особливу увагу приділено формуванню у здобувачів освіти базових компетентностей щодо оцінювання небезпек, прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях та організації особистої і колективної безпеки. Обґрунтовано необхідність посилення практичної складової навчання, використання симуляційних технологій, інтерактивних методів і міждисциплінарних підходів. Розглянуто можливості адаптації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами. Показано, що удосконалення викладання дисциплін безпекового спрямування сприятиме підвищенню готовності молоді до дій у кризових ситуаціях та формуванню культури безпеки в суспільстві.

Ключові слова: цивільна безпека; захист населення; інклюзивність освітнього процесу; методика викладання; моделювання ситуацій.

Ryzhko Iryna, Gvozdi Svitlana. Civil safety in wartime: challenges and teaching methods in higher education institutions.

The article examines the relevance of studying civil safety issues in higher education institutions of Ukraine under martial law. A comparative analysis of scientific sources devoted to the challenges of wartime for the education system and to the formation of basic civil protection competencies among higher education students was conducted. The study shows that since the beginning of the war, education institutions, including classical universities, have faced numerous challenges such as threats to the life and health of participants in the educational process, destruction of educational infrastructure, forced displacement of students and academic staff, and limited access to education. At the same time, modern security conditions demonstrate the necessity of preparing society to respond effectively to various types of threats.

Special attention is paid to the growing risks for the civilian population caused by missile attacks, unmanned aerial vehicles, and widespread mine contamination. Statistical data from international and national sources indicate a significant increase in civilian casualties in recent years, including children and adolescents, which highlights the urgent need to strengthen civil safety education. In this context, higher education institutions play a key role in forming a culture of safety and preparing young people to act in emergencies. Civil safety education integrates interdisciplinary knowledge from medicine, psychology, engineering, and risk management, allowing students to acquire both theoretical knowledge and practical skills required for crisis response.

The paper emphasises the importance of modernising the content and teaching methods of civil safety courses. Particular attention should be given to practical training aimed at developing decision-making skills in emergencies, evacuation planning, first aid provision, recognition of explosive hazards, and psychological resilience. Innovative educational tools such as simulation exercises, case studies, role-playing scenarios, and digital learning platforms are considered effective instruments for improving the quality of training. The use of VR/AR technologies and interactive online platforms can help model real-life emergency scenarios in a safe learning environment.

In addition, the study highlights the importance of ensuring inclusiveness in civil safety education. Teaching methods should be adapted for students with special educational needs, particularly those with visual impairments, using multisensory approaches that involve tactile, auditory, and olfactory perception. Such methods enable students to develop practical safety skills and improve their readiness to act in critical situations.

Overall, the article concludes that civil safety education in higher education institutions should combine technological innovation, practical orientation, and humanitarian values. The implementation of updated teaching approaches will enhance the preparedness of students to respond to wartime challenges and contribute to strengthening societal resilience and protecting the most vulnerable groups of the population.

Key words: civil safety; protection of the population; inclusiveness of the educational process; teaching methods; situation modeling.

Постановка проблеми. В умовах війни питання цивільної безпеки та захисту населення набувають особливої актуальності, оскільки

суспільство стикається з новими загрозами та необхідністю швидкої адаптації. Для закладів освіти одним з основних викликів є не лише

організація безпечних умов для проведення навчання та дотримання правил безпеки (Кондель, 2023), але і пристосування змісту освітніх програм до реалій війни. Діти та підлітки найбільш важко переживають травмуючі події (повітряні тривоги, вибухи, тощо) та є найбільш складною категорією в плані надання психологічної допомоги, тому не слід забувати і про важливість попередньої підготовки цієї вразливої категорії населення до можливих надзвичайних ситуацій воєнного часу. Цьому сприятимуть, зокрема, обов'язкова наявність дисциплін безпекового спрямування, удосконалення їхнього змісту, збільшення практичних занять тощо.

Вивчення таких навчальних дисциплін, як «Цивільна безпека (цивільний захист)» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці», має принципове значення у процесі підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки забезпечує формування системних знань і практичних навичок щодо захисту життя та здоров'я в умовах сучасних викликів. Реалії війни в Україні зумовлюють необхідність особливої уваги до таких загроз, як масовані повітряні удари, що створюють небезпеку для цивільного населення під час повітряних тривог, та мінна небезпека, яка зберігається на значних територіях і становить довготривалий ризик. Засвоєння знань та набуття практичних навичок із цих дисциплін сприяє формуванню компетентностей з оцінки ризиків, прийняття рішень у кризових ситуаціях, організації особистої та колективної безпеки, надання допомоги потерпілим, що є необхідним елементом професійної підготовки фахівців у будь-якій галузі.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтувати необхідність вивчення питань цивільної безпеки в закладах вищої освіти (ЗВО) в умовах воєнного стану та окреслити особливості їх викладання на прикладі класичного університету. Для досягнення поставленої мети необхідно: охарактеризувати сучасні загрози для цивільного населення та обґрунтувати необхідність формування у студентів компетентностей щодо оцінки ризиків і дій у надзвичайних ситуаціях; проаналізувати значення та роль дисциплін безпекового напрямку («Цивільна безпека (цивільний захист)» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці») у системі підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану; визначити особливості викладання дисциплін цивільної безпеки в закладах вищої освіти та окреслити напрями вдосконалення їх змісту і практичної складової.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети проведено порівняльний аналіз наукових джерел, присвячених викликам

воєнного часу для системи освіти, а також формуванню базових компетентностей із цивільної безпеки та захисту населення під час підготовки здобувачів вищої освіти.

Із початком повномасштабного вторгнення заклади освіти, зокрема класичні університети, постали перед низкою викликів, таких як загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, значні руйнування освітньої інфраструктури, вимушене переміщення учасників освітнього процесу і, як наслідок, втрата частини контингенту здобувачів та викладацького складу, подекуди унеможливлення доступу до освіти, тощо.

Збройна агресія у 2014 році та початок повномасштабної війни у 2022 році довели, що суспільство України має бути і в подальшому постійно готовим надати відсіч ворогу та боротися за незалежність та територіальну цілісність (Пивовар, Панько, 2024).

Ефективність цивільної безпеки залежить від взаємодії між органами влади, військовими структурами та суспільством. Важливими є наявність чітких алгоритмів дій, координація між цивільними та військовими органами, а також адаптація населення до нових типів загроз (Narpylov, 2024; Pomaza-Ponomarenko et al., 2024). Системний підхід до реформування сектору цивільної безпеки має враховувати політичні, правові, соціально-економічні, освітні та психологічні фактори (Pomaza-Ponomarenko et al., 2024).

Суспільство України все більше долучається до формування колективної безпеки, розширюючи розуміння безпеки від суто військової до суспільної та ідентифікаційної, що сприяє збереженню національної ідентичності (Kurylo, 2025). Освітні заклади в свою чергу відіграють ключову роль у підготовці молоді до дій у надзвичайних ситуаціях, інтегруючи питання безпеки у навчальні програми (Kováříková, 2024).

Якщо для держави в цілому одне із ключових завдань – це забезпечення національної безпеки (Пивовар, Панько, 2024), то у формуванні здатності суспільства своєчасно та відповідно реагувати на будь-яку внутрішню чи зовнішню небезпеку важливу роль відіграють саме заклади освіти. В рамках відповідних навчальних дисциплін у здобувачів освіти має формуватися розуміння механізмів моделювання подій та прогнозування наслідків надзвичайних ситуацій, що допоможе в подальшому діяти на упередження та потенційно зменшувати кількість потерпілих та можливі збитки.

Серед основних небезпек воєнного часу для цивільного населення на першому місці загроза повітряних ударів (ракети, авіабомби, безпілотні літальні апарати) та мінна небезпека.

Більшість щомісячних жертв серед мирного населення у 2025 р. зумовлена далекобійними ударами, при цьому втрати зафіксовано практично по всій країні (щомісяця 17-18 регіонів та м. Київ). Одеська область стабільно належить до переліку регіонів, де фіксують найбільшу кількість жертв серед цивільного населення внаслідок масованих повітряних атак.

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (Human Rights Monitoring Mission in Ukraine (HRMMU)), загальна кількість постраждалих серед цивільного населення у 2025 році становить: загиблих – щонайменше 2526 осіб, поранених – 12162 осіб. Зазначені показники на 31% перевищують дані 2024 року та на 70% – дані 2023 року. Зокрема, в липні 2025 року було зафіксовано 1 674 постраждалих від повітряних ударів, серед яких 286 осіб загинуло та 1388 отримали поранення. Втрати зафіксовано у 18 регіонах України та м. Києві, що є найвищим місячним показником, починаючи з травня 2022 року (Number..., 2025). За даними ООН, станом на 2025 рік серед загиблих було щонайменше 600 дітей та підлітків, а понад 2000 дітей отримали поранення. Постраждали зафіксовані у 26 із 27 адміністративних регіонів України. Найбільш інтенсивні атаки відбувалися у прифронтових областях (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Донеччина), а також у Київській області під час масованих ракетних ударів. Таким чином, у 2025 році зафіксовано найвищі показники смертності цивільного населення України за весь період повномасштабного вторгнення.

Найбільша кількість жертв спричинена ракетними ударами. Дрони-камікадзе та баражувальні боєприпаси дедалі частіше застосовуються проти цивільної інфраструктури. Систематичних уражень зазнають транспортні вузли та житлові квартали; зокрема, протягом досліджуваного періоду простежується збільшення інтенсивності атак на пасажирське залізничне сполучення. Артилерійські та мінометні обстріли становлять критичну загрозу для цивільного населення прифронтових населених пунктів, що зумовлює необхідність специфічної підготовки мешканців цих громад.

Нині Україна належить до переліку держав із найвищим рівнем забруднення території мінами та вибухонебезпечними залишками війни. Згідно з офіційними джерелами, близько 23% площі країни вважається потенційно забрудненою мінами та іншими вибухонебезпечними предметами (In Ukraine..., 2024). На жаль, мінна небезпека залишиться актуальною для багатьох регіонів України і після завершення війни.

За даними ООН, у період із 24 лютого 2022 року до середини 2025 року зафіксовано понад 1500

жертв серед цивільного населення внаслідок підривів на мінах та інших вибухонебезпечних предметах. Найвища концентрація інцидентів спостерігається у зонах колишніх та поточних бойових дій, зокрема у Донецькій та Харківській областях, а також у регіонах, де активно ведуться сільськогосподарські роботи. Загальнодержавна динаміка інцидентів демонструє поступове зростання, що зумовлено поверненням населення на потенційно забруднені території. В Одеському регіоні також наявні ризики, пов'язані з мінами (зокрема морськими) та залишками боєприпасів після обстрілів, проте у відкритих офіційних зведеннях ці статистичні дані по області наразі не оприлюднюються.

За даними Офісу Генерального прокурора та державного порталу «Діти війни» (childrenofwar.gov.ua), у період із лютого 2022 року до березня 2026 року в Україні зафіксовано 686 загиблих і 2382 поранених дитини. Регіональний розподіл постраждалих серед дітей та підлітків корелює із загальною статистикою втрат: найвищі показники стабільно фіксуються в Донецькій та Харківській областях; далі за рівнем небезпеки йдуть Херсонська, Дніпропетровська, Київська, Запорізька та Миколаївська області (табл. 1). Одеська область характеризується показниками, що є нижчими за середні по країні, проте відзначається періодичним зростанням кількості жертв унаслідок масованих атак на обласний центр та портову інфраструктуру.

Відповідно найбільшу кількість постраждалих дітей зафіксовано в таких областях: Донецькій (орієнтовно 524-646 осіб), Харківській (343-468), Херсонській (149-198), Дніпропетровській (125-202), Київській (130-136), Запорізькій (100-167) та Миколаївській (103-118). Слід зауважити, що наведені дані не є остаточними, оскільки процес верифікації триває і показники постійно оновлюються. У м. Одеса станом на травень 2025 р. зафіксовано 10 загиблих та 41 поранена дитина.

Таким чином, викладання дисциплін безпекового напрямку, в тому числі «Цивільної безпеки», у закладах вищої освіти України в умовах війни набуває виняткової актуальності та стратегічного значення.

Особливої ваги набуває аргумент, пов'язаний із високим рівнем загроз для цивільного населення, серед якого значну частку становлять діти та підлітки. Згідно зі статистичними даними, саме ця вікова група є однією з найбільш уразливих унаслідок воєнних дій. Тому підготовка майбутніх фахівців, здатних організовувати заходи захисту, проводити інформаційно-просвітницьку роботу та впроваджувати інноваційні практики безпеки, має безпосередній вплив на зменшення кількості жертв серед наймолодших членів суспільства.

Таблиця 1

Регіональний розподіл постраждалих цивільних в Україні за 2025 р.

Регіон (область)	Загиблі	Поранені	Діти серед постраждалих	Основні джерела небезпеки
Дніпропетровська	≈ 420	≈ 2100	десятки	Ракетні удари, авіабомби, атаки на транспорт
Донецька	≈ 600	≈ 3000	понад 100	Міномети, артилерія, авіація
Запорізька	≈ 310	≈ 1600	десятки	Артилерійські обстріли, авіаудари
Київська	≈ 250	≈ 1200	понад 50	Масовані ракетні удари по житлових кварталах
Харківська	≈ 380	≈ 1950	десятки	Артилерія, ракети, дрони-камікадзе
Інші регіони (сумарно)	≈ 566	≈ 2312	сотні	Ракети, дрони, уламки від збитих боєприпасів

Викладання «Цивільної безпеки» забезпечує формування у студентів системних знань і практичних навичок, необхідних для збереження життя та здоров'я в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Освітній процес у цій сфері виконує не лише професійну, але й гуманітарну функцію: він сприяє розвитку культури безпеки, що є фундаментальною складовою суспільної стійкості.

З академічної точки зору, викладання цивільної безпеки ґрунтується на інтеграції міждисциплінарних знань, що охоплюють широкий спектр галузей: від медицини та психології до інженерної підготовки та стратегічного управління ризиками. Такий підхід дозволяє здобувачам освіти не лише формувати теоретичний базис, а й апробувати набуті знання у модельованих ситуаціях та реальних умовах, що суттєво підвищує оперативність та ефективність їхнього реагування на виклики й загрози. Цивільна безпека у вищій школі все більше стає не факультативним, а обов'язковим елементом освітньої політики, спрямованої на збереження людського потенціалу країни.

Інакше кажучи, в умовах сучасної війни викладання цивільної безпеки є не просто навчальною дисципліною, а й стратегічним інструментом захисту життя, формування громадянської відповідальності та збереження майбутнього покоління України. Аналіз наукових джерел останніх років свідчить про зростання інтересу дослідників до організаційних та педагогічних аспектів формування компетентностей у сфері цивільного захисту серед різних категорій осіб: від здобувачів вищої освіти та освітян до широких верств населення (Кондель, 2023). Однак більшість таких досліджень присвячена переважно питанням організації безпечної та доступної освітньої

середовища, водночас формування практичних навичок у здобувачів залишається недостатньо висвітленим. Показовим є досвід Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, де з 1998 року для здобувачів першого (бакалаврського) рівня збережена навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та охорона праці». Для здобувачів другого (магістерського) рівня залишаються дисципліни з питань цивільної безпеки, незважаючи на відсутність відповідних компетентностей у деяких сучасних стандартах вищої освіти.

Які зміни необхідно впроваджувати у систему вивчення питань цивільної безпеки? Звичайно, пріоритетним завданням сучасної вищої освіти є адаптація методик і технологій викладання безпекових дисциплін до викликів воєнного стану. Хоча формати змішаного та дистанційного навчання вже належним чином апробовані, однак умови війни постійно зумовлюють появу нових викликів. Зокрема, виникає потреба у впровадженні стратегії випереджального вивчення ключових тем, що дозволить забезпечити безперервність освітнього процесу попри повітряні тривоги та можливі обмеження енергопостачання. Значною мірою цьому сприяє наявність різноманітних спеціалізованих платформ (EdEra, Prometheus тощо), де здобувачі у межах неформальної освіти можуть пройти інтерактивні та вкрай необхідні онлайн-курси, доступні для студентів незалежно від місця та умов їхнього перебування. Це гарантує сталість освітнього процесу навіть за умов вимушеного переміщення здобувачів чи тимчасової дестабілізації функціонування закладу вищої освіти.

Не менш важливим аспектом постає актуалізація змісту та структурування навчальних курсів відповідно до викликів

воєнного стану та сучасних стандартів безпеки. Формування базових компетентностей із цивільної безпеки у здобувачів ЗВО у воєнний час повинно базуватися не лише на аналізі законодавства, загальних принципів захисту населення та моніторингу небезпек (Кондель, 2023), а й на виробленні практичних навичок планування дій у разі надзвичайних ситуацій (зокрема в зонах хімічного, радіаційного чи біологічного ураження), опанування методів психологічної допомоги та реалізації організаційних заходів для підвищення рівня безпеки як у мирний, так і у воєнний час. Використання ризик-орієнтованого підходу допоможе стимулювати розвиток усвідомлення небезпек та факторів ризику як основи «культури безпеки» (Галаджун та ін., 2024).

Заняття мають проходити у вигляді серії практичних робіт для відпрацювання прийняття рішень, планування евакуації, організації укриття, дій під час повітряної тривоги. Необхідним є введення тренування та об'єктового навчання: регулярні відпрацювання евакуації, домедичної допомоги, методів психологічної допомоги та самопомоги, розпізнавання вибухонебезпечних предметів, тощо. Психологічна підготовка повинна бути направлена на розвиток стресостійкості в умовах постійного стресу та використання вправ, які дозволять покращити прийняття рішень у критичних ситуаціях. Необхідним є і формування у здобувачів навичок етичної комунікації та відповідальності за життя і здоров'я інших. Тож включення компонентів психологічної стійкості та самопомоги до змісту курсів і тренувань у наш час є обов'язковим.

Важливим доповненням може бути і моделювання ситуацій: кейси, рольові ігри, симуляційні заняття, у т. ч. з використанням VR-симуляторів у закладах сектору безпеки (Gurevych et al., 2025). Симуляційні вправи з використанням VR та AR технологій дозволять студентам відпрацьовувати алгоритми дій у безпечному середовищі. Ефективним інструментарієм для візуалізації та відпрацювання алгоритмів безпеки є використання інтерактивних платформ, як-от «The Happy Scientist» (<https://thehappyscientist.com/earth-science-content>), «BrainPop. Science» (How the world Works), «LabXchange», «Canvas» та «Gizmos» (бібліотека симуляцій). Ці ресурси мають розгалужені бібліотеки симуляцій, що дозволять моделювати реальні сценарії потенційних загроз у безпечному цифровому середовищі. Доповненням до класичних форм навчання може бути і проведення онлайн-тренінгів із залученням фахівців ДСНС, медиків та психологів. На

допомогу викладачам може прийти впровадження навчальних кейсів, побудованих на реальних подіях війни (наприклад, евакуація цивільного населення, надання першої допомоги дітям) та розробка рольових ігор, де студенти виконують функції координаторів безпеки, медичних працівників чи волонтерів.

Окрему увагу варто приділити практико-орієнтованому спрямуванню підготовки з цивільної безпеки, що реалізується через: організацію навчальних практик у співпраці з місцевими громадами, волонтерськими організаціями та службами цивільного захисту; створення студентських команд швидкого реагування, які можуть брати участь у просвітницьких кампаніях для дітей та підлітків; використання мобільних додатків для моніторингу ризиків та координації дій у надзвичайних ситуаціях.

Окремим викликом для викладачів цивільної безпеки постає необхідність забезпечення інклюзивного навчання. Організація освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема для здобувачів із порушенням зору, потребує адаптації традиційних методик через перехід від візуально-центричного викладання до мультисенсорного підходу, що базується на поєднанні аудіальних та тактильних методів передачі інформації. Зокрема, під час вивчення питань пожежної безпеки доцільно застосовувати тактильні карти евакуації з рельєфними елементами, проводити тренування з орієнтування за звуковими сигналами пожежної сигналізації, а також відпрацьовувати навички пересування в приміщенні в умовах обмеженої видимості. Важливим елементом підготовки є формування здатності розпізнавати характерні звуки та запахи, що можуть передувати виникненню пожежі або техногенної небезпеки (наприклад, запах диму різних матеріалів, свист газу, шипіння пари чи гул несправних електроприладів тощо). Подібні підходи можуть застосовуватися і під час вивчення питань техногенної та природної безпеки, зокрема через навчання розпізнаванню небезпечних звукових сигналів, використання тактильних карт місцевості та розвиток навичок орієнтування в просторі за допомогою слуху та дотику.

Пріоритетного значення набуває модернізація практичної підготовки з надання домедичної допомоги та формування стійких навичок оперативного реагування на надзвичайні ситуації. У межах цього підходу високу ефективність демонструють тренування з пальпації для визначення пульсу, дихання та виявлення можливих анатомічних пошкоджень постраждалого. Використання спеціальних

манекенів із різною фактурою дозволяє імітувати різні типи ушкоджень, а відпрацювання навичок десмургії та накладання турнікетів «наосліп» (на дотик) сприяє формуванню стійкої м'язової пам'яті. Додатково актуальним є формування здатності оцінювати стан постраждалого за акустичними ознаками (характер дихання, вербальні реакції) та ідентифікувати складники індивідуальної аптечки за їхніми тактильними і звуковими характеристиками. Такий підхід забезпечує ефективність надання допомоги в умовах обмеженої видимості або за наявності сенсорних порушень у рятувальника.

У контексті сучасних безпекових викликів в Україні важливим є також навчання розпізнаванню сигналів повітряної тривоги, орієнтуванню в укриттях за допомогою слуху і дотику, а також швидкому формуванню «тривожної валізи» без використання зорового контролю. Практична підготовка може включати виконання вправ з евакуації в умовах повної темряви або із зав'язаними очима, пошук умовних потерпілих у задимленому приміщенні, надання домедичної допомоги без освітлення тощо. Реалізація таких методичних підходів сприяє формуванню у здобувачів освіти універсальних навичок безпечної поведінки та забезпечує інклюзивність освітнього процесу в умовах підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях.

Таким чином, запропоновані оновлені підходи до викладання цивільної безпеки мають поєднувати технологічні інновації, практичну спрямованість та гуманітарний вимір, що дозволить підготувати здобувачів освіти до реальних викликів війни та зменшити ризики для найбільш уразливих категорій населення. Саме проведення практичних занять та розробка методичних рекомендацій із сучасними алгоритмами дій у разі небезпек будуть сприяти формуванню навичок прийняття зважених та ефективних рішень у кризових ситуаціях.

Висновки. Проведений аналіз наукових джерел та сучасних викликів, спричинених воєнним станом в Україні, засвідчив, що система вищої освіти відіграє важливу роль у формуванні базових компетентностей із цивільної безпеки та підготовці молоді до дій у надзвичайних ситуаціях. В умовах повномасштабної війни значно зростає рівень загроз для цивільного населення, зокрема пов'язаних із масованими ракетними ударами, застосуванням безпілотних

літальних апаратів, а також масштабним забрудненням територій вибухонебезпечними предметами. Наведені статистичні дані щодо втрат серед цивільного населення, зокрема неповнолітніх, обґрунтовують необхідність системного підходу до формування культури безпеки та підготовки фахівців, спроможних ефективно реагувати на сучасні ризики та загрози. У цьому контексті безпекові дисципліни у закладах вищої освіти постають стратегічним ресурсом формування цивільної стійкості та підвищення рівня готовності населення до ефективних дій в умовах кризових ситуацій та сучасних екстремальних викликів.

Дослідження показало, що підвищення ефективності викладання цивільної безпеки потребує оновлення змісту освітніх програм та впровадження сучасних педагогічних підходів, орієнтованих на практичну підготовку здобувачів освіти. Особливу увагу слід приділяти розвитку навичок прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях, відпрацюванню алгоритмів евакуації, наданню домедичної допомоги, розпізнаванню вибухонебезпечних предметів, а також формуванню психологічної стійкості та навичок самопомоги. Перспективними напрямками удосконалення освітнього процесу є використання інтерактивних технологій, симуляційних методів навчання, онлайн-курсів та міждисциплінарних підходів, а також розширення співпраці закладів освіти з фахівцями служб цивільного захисту, медичними працівниками та представниками громадських організацій. Важливою складовою є також забезпечення інклюзивності освітнього процесу шляхом адаптації методів навчання для осіб з особливими освітніми потребами.

Отже, викладання дисциплін цивільної безпеки у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану має розглядатися як невід'ємний елемент державної політики у сфері національної та суспільної безпеки. Поєднання практичної підготовки, інноваційних освітніх технологій та гуманітарного підходу до формування культури безпеки сприятиме підвищенню готовності майбутніх фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях та зменшенню ризиків для цивільного населення. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних рекомендацій та освітніх моделей, спрямованих на удосконалення підготовки здобувачів освіти до реагування на безпекові виклики воєнного часу.

Список використаних джерел

- Галаджун Я., Муць І., Петришин Р., Яремко З. Особливості формування безпекових компетентностей в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2024. Вип. 40. С. 143–153. DOI: <https://doi.org/10.30970/vpe.2024.40.12242>
- Діти війни : Державний портал розшуку дітей. 2026. URL: childrenofwar.gov.ua

- Кондель В. Формування базових компетентностей з цивільного захисту під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Витоки педагогічної майстерності*. 2023. Вип. 31. С. 98–103. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283330>
- Пивовар М., Панько А. Особливості національної безпеки України в період воєнного стану: цілі, виклики та стратегія. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 11. № 1 (41). С. 263–269. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2024.41.263>
- Gurevych R., Koval M., Lytvyn A., Kusiym M. & Opushko N. Ensuring Safe Learning in Institution swith Specific Conditions during Wartime in Ukraine: From Global Practices to a Contextualized Model. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2025. Vol. 17, Issue 2. P. 102–125. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/975>
- In Ukraine, tackling mine action from all sides to make land safe again. October 14, 2024. URL: https://www.undp.org/eurasia/stories/ukraine-tackling-mine-action-all-sides-make-land-safe-again?utm_source=chatgpt.com
- Kovářiková M. Škola – služba systému, státu či bezpečí žáka. Vývoj školní edukace v bezpečnostní problematice. *Historia scholastica*. 2024. Issue 2. P. 263–289. DOI: <https://doi.org/10.15240/tul/006/2024-2-011>
- Kurylo B. From individual to collective: Vernacular security and Ukrainian civil society in wartime. *Security Dialogue*. 2025. Vol. 56, Issue 5. P. 575–592. DOI: <https://doi.org/10.1177/09670106251329884>
- Naplyokov Y. V. Aspects Of Participation Of The Civil Society In Maintaining National Security And Defense. *Scientific Innovations and Advanced Technologies. Series: Management and Administration, Law, Economics, Psychology, Pedagogy*, Vol. 3(31), P. 38–48. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-38-48](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-38-48)
- Number of civilians killed and injured in Ukraine reaches three-year monthly high in July 2025, UN human rights monitors say. URL: https://ukraine.ohchr.org/en/Number-of-civilians-killed-and-injured-in-Ukraine-reaches-three-year-monthly-high-in-July-2025-UN-human-rights-monitors-say?utm_source=chatgpt.com
- Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S. & Sukhachov M. Ensuring The Safety Of Citizens In Times Of War: Aspects Of The Organization Of Civil Defense. *AdAlta: Journal Of Interdisciplinary Research*. 2024. P. 216–220. DOI: <https://doi.org/10.33543/140139216220>

References

- Children of War: State Portal for Child Search. (2026). Retrieved from <https://childrenofwar.gov.ua>
- Gurevych, R., Koval, M., Lytvyn, A., Kusiym, M., & Opushko, N. (2025). Ensuring safe learning in institutions with specific conditions during wartime in Ukraine: From global practices to a contextualised model. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 17(2), 102–125. <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/975>
- Galadzhun, Y., Muts, I., Petryshyn, R., & Yaremko, Z. (2024). Features of forming security competences under martial law conditions. *Bulletin of Lviv University. Pedagogical Series*, 40, 143–153. <https://doi.org/10.30970/vpe.2024.40.12242>
- In Ukraine, tackling mine action from all sides to make land safe again. (2024, October 14). Retrieved from https://www.undp.org/eurasia/stories/ukraine-tackling-mine-action-all-sides-make-land-safe-again?utm_source=chatgpt.com
- Kondel, V. (2023). Formation of basic civil protection competences during higher education under martial law. *Mastery of Pedagogical Mastery*, 31, 98–103. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283330>
- Kovářiková, M. (2024). School – Service to the system, state, or student safety: Development of school education in security matters. *Historia Scholastica*, 2, 263–289. <https://doi.org/10.15240/tul/006/2024-2-011>
- Kurylo, B. (2025). From individual to collective: Vernacular security and Ukrainian civil society in wartime. *Security Dialogue*, 56(5), 575–592. <https://doi.org/10.1177/09670106251329884>
- Naplyokov, Y. V. (2024). Aspects of participation of civil society in maintaining national security and defence. *Scientific Innovations and Advanced Technologies. Series: Management and Administration, Law, Economics, Psychology, Pedagogy*, 3(31), 38–48. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-38-48](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-38-48)
- Number of civilians killed and injured in Ukraine reaches three-year monthly high in July 2025, UN human rights monitors say. (n.d.). Retrieved from https://ukraine.ohchr.org/en/Number-of-civilians-killed-and-injured-in-Ukraine-reaches-three-year-monthly-high-in-July-2025-UN-human-rights-monitors-say?utm_source=chatgpt.com
- Pivovarov, M., & Panko, A. (2024). Features of Ukraine's national security during martial law: Goals, challenges, and strategy. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences*, 11 (1), 263–269. <https://doi.org/10.23939/law2024.41.263>
- Pomaza-Ponomarenko, A., Taraduda, D., Leonenko, N., Poroka, S., & Sukhachov, M. (2024). Ensuring the safety of citizens in times of war: Aspects of the organisation of civil defense. *AdAlta: Journal of Interdisciplinary Research*, 216–220. <https://doi.org/10.33543/140139216220>

Відомості про автора:

Рижко Ірина Леонідівна
i.l.ryzhko@onu.edu.ua
Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, 2
м. Одеса, 65082, Україна

Information about the author:

Ryzhko Iryna Leonidivna
i.l.ryzhko@onu.edu.ua
Odesa Mechnikov National University
2 Vsevoloda Zmiiienka St.
Odesa, 65082, Ukraine

Гвоздїй Світлана Петрівна

spgvozdiy77@onu.edu.ua
Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, 2
м. Одеса, 65082, Україна

Gvozdi Svitlana Petrivna

spgvozdiy77@onu.edu.ua
Odesa Mechnikov National University
2 Vsevoloda Zmiiienka St.
Odesa, 65082, Ukraine

Матеріал надійшов до редакції 21. 02. 2026 р.
Прийнято до друку 24. 03. 2026 р.

Received at the editorial office 21. 02. 2026.
Accepted for publishing 24. 03. 2026.